

Sygn. akt III AUa 1332/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 lipca 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący: SSA Beata Michalska(spr.)

Sędziowie:SSA Jolanta Wolska

SSA Anna Szczepaniak-Cicha

Protokolant: stażysta Weronika Skalska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 29 lipca 2015 r. w Ł.

sprawy **D. Ć. przy udziale zainteresowanego J. Ć.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddziałowi w Ł.**

o wysokość należności z tytułu nieopłaconych składek

na skutek apelacji D. Ć.

od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi

z dnia 25 września 2014 r. sygn. akt VIII U 3436/13

- 1. zmienia zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję organu rentowego w części dotyczącej D. Ć., ograniczając jej odpowiedzialność z tytułu nieopłaconych przez męża J. Ć. składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych - do majątku wspólnego małżonków, za okres od lipca 2009 roku do 21 grudnia 2011 roku;**
- 2. oddala apelację w pozostałej części.**

Sygn. akt III AUa 1332/14

UZASADNIENIE

D. Ć. odwołała się w dniu 15 lipca 2013r. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddziału w Ł. z 12 czerwca 2013 r. określającej m.in. na podstawie art. 83 ust.1 oraz art.31-32 i art.46-47 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. , poz.121) należności J. i D. małżonków Ć. z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za okres od lipca 2009 r. do marca 2012r. na łączną kwotę 27 473,75 zł. Odwołująca się wskazała , że nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania składkowe małżonka, ponieważ w dniu 22 grudnia 2011r. zawarli umowę o wyłączeniu ustawowej wspólności majątkowej .

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie. Podnosił, że Zakład może określić zaległość i dochodzić jej od współmałżonków, a odwołująca się nie przedłożyła dokumentu potwierdzającego rozdzielność majątkową.

Zainteresowany J. Ć. przyłączył się do odwołania żony .

Sąd Okręgowy w Łodzi wyrokiem z 25 września 2014r., w sprawie o sygn. akt VIII U 3436/13 , oddalił odwołanie.

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło po następujących ustaleniach faktycznych i prawnych:

J. Ć. rozpoczął działalność gospodarczą w maju 2009r. i od początku jej prowadzenia nie opłacał składek na ubezpieczenia społeczne , ubezpieczenie zdrowotne oraz Fundusz Pracy i FGŚP.

J. i D. Ć. pozostają w związku małżeńskim od 1972r. W dniu 22 grudnia 2011 r. zawarli w formie aktu notarialnego umowę majątkową małżeńską, mocą której ustanowili rozdzielność majątkową. Wg ustaleń Sądu Okręgowego, organ rentowy nie został poinformowany o istniejącej między małżonkami rozdzielczości majątkowej. Na dzień wydania zaskarżonej decyzji należności J. Ć. z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej za okres od lipca 2009 r. do marca 2012 r. wynosiły łącznie kwotę 27 473,75 zł., na którą złożyły się : składki na ubezpieczenia społeczne od lipca 2009 r. do stycznia 2012 r. tj. należność główna w kwocie 10 839,79 zł. oraz odsetki na dzień 12 czerwca 2013 r. w kwocie 3 374 zł.; składki na ubezpieczenie zdrowotne od lipca 2009 r. do stycznia 2012 r. tj. należność główna w kwocie 8 387,67 zł. oraz odsetki - 2 735 zł.; składki na Fundusz Pracy i FGŚP od października 2009 r. do listopada 2009 r. , od kwietnia 2010 r. do lutego 2012 r. tj. należność główna w kwocie 691,99 zł oraz odsetki - 188 zł.; koszty upomnienia w wysokości 202,40 zł. oraz koszty egzekucyjne - 1 054,90 zł. Jak podkreślił Sąd Okręgowy, wysokość zadłużenia nie była kwestionowana.

W uzasadnieniu stanu prawnego powołano art.31 ustawy o s.u.s. , tj. że do należności z tytułu składek stosuje się odpowiednio art.26 oraz art.29 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. , poz. 613). Zgodnie z art.26 Ordynacji podatkowej, podatnik odpowiada całym swoim majątkiem za wynikające ze zobowiązań podatkowych podatki. Z kolei zaś art.29 § 1 Ordynacji podatkowej stanowi ,że w przypadku osób pozostających w związku małżeńskim odpowiedzialność, o której mowa w art. 26, obejmuje majątek odrębny podatnika oraz majątek wspólny podatnika i jego małżonka.

Sąd Okręgowy wskazał, że małżonkowie na mocy umowy zawartej 22 grudnia 2011 r. ustanowili rozdzielność majątkową. W ocenie Sądu jednak, zawarta umowa małżeńska ustanawiająca rozdzielność majątkową nie rodzi skutków wobec organu rentowego i nie zwalnia odwołującej się z odpowiedzialności za długi męża z tytułu nieopłaconych składek wobec treści przepisu art.47¹ Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Przepis ten stanowi ,iż małżonek może powoływać się względem innych osób na umowę majątkową małżeńską, gdy jej zawarcie oraz rodzaj były tym osobom wiadome. Z zeznań odwołującej się wynika, że organ rentowy nie został poinformowany o zawarciu przez małżonków umowy ustanawiającej między nimi rozdzielność majątkową. Dlatego zgodnie z art.47¹ k.r.o., wobec braku zawiadomienia organu rentowego o umowie ustanawiającej rozdzielność majątkową , odwołująca się odpowiada za długi małżonka powstałe zarówno przed datą zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej, jak i po tej dacie.

Nadto Sąd Okręgowy wskazał, że w myśl art. 316 § 1 k.p.c. podstawą rozstrzygnięcia o roszczeniu jest stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy, przy czym przez stan rzeczy należy rozumieć zarówno istniejące okoliczności faktyczne, jak i stan prawny. Natomiast w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zasadą postępowania sądowego jest badanie legalności decyzji na dzień jej wydania. Dlatego Sąd pierwszej instancji uznał, że nie ma podstaw do zmiany decyzji organu rentowego w zakresie wysokości zadłużenia oraz pomniejszenia długu o kwoty już wyegzekwowane ze świadczenia emerytalnego J. Ć..

W rezultacie , na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c., Sąd Okręgowy oddalił odwołanie, jako bezzasadne.

Wyrok zaskarżyła w całości odwołująca się i zarzuciła naruszenie prawa materialnego, a w szczególności art. 29 ustawy o s.u.s. w związku z art. 26 ustawy Ordynacja podatkowa przez błędną wykładnię i przyjęcie, że skarżąca ponosi odpowiedzialność za zobowiązania swego męża, mimo że od 22 grudnia 2011 r. małżonkowie ustanowili rozdzielność majątkową.

Apelująca podniosła w uzasadnieniu swojego stanowiska, że sporną decyzją ZUS określił należności skarżącej i jej męża na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, F.P. i F.G.Ś.P. na łączną kwotę 27.473,75 zł. Decyzja ta jest wadliwa, ponieważ pomiędzy małżonkami od 22 grudnia 2011r. została zniesiona wspólność majątkowa małżeńska, a fakt ten Sąd pierwszej instancji bezzasadnie pominął przy rozpatrywaniu odwołania. W konkluzji apelująca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającej go decyzji organu rentowego, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja odwołującej się jest częściowo zasadna, a podniesione zarzuty naruszenia prawa materialnego skutkowały koniecznością zmiany zaskarżonego wyroku w części i orzeczenia w tym zakresie co do istoty sprawy. Ponieważ apelację wnosila osobiście strona, jako omyłkę potraktowano wskazanie naruszenia art. 29 ustawy z 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz.U. z 2015r., poz.121 ze zm.), zamiast – art.29 ustawy z 29 sierpnia 1997r. Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz.U. z 2015r., poz.613 ze zm.). Art.29 ustawy o s.u.s. odnosi się bowiem do rozkładania zaległości na raty i odraczania terminu ich płatności, czego nie dotyczy ani zaskarżona decyzja, ani zarzuty odwołania i apelacji. Natomiast spór koncentruje się na odpowiedzialności z majątku wspólnego za zobowiązania składkowe drugiego małżonka, co jest objęte regulacją art.29 Ordynacji podatkowej.

Okoliczności faktyczne ustalone przez Sąd Okręgowy są niesporne i dlatego Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne bez potrzeby szczegółowego ich przytaczania. Dla porządku warto tylko wskazać, że płatnikiem składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej jest małżonek odwołującej się. Zaległości składkowe odnoszą się do okresu od lipca 2009r. do marca 2012r., kiedy małżonkowie bezspornie pozostawali w związku małżeńskim. Natomiast 22 grudnia 2011r. małżonkowie zawarli przed notariuszem umowę majątkową małżeńską, mocą której ustanowili w małżeństwie rozdzielność majątkową – począwszy od daty zawarcia umowy. W świetle zarzutów apelacji, spór w niniejszej sprawie sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy art.47¹ k.r.o. wyłącza zastosowanie powołanego wyżej art.29§2 pkt 1 Ordynacji podatkowej. Innymi słowy, czy Sąd pierwszej instancji stosując cyt.art.47¹ k.r.o., zasadnie pominął instytucję z art.29 Ordynacji podatkowej. Zgodnie z art.47¹ k.r.o., małżonek może powoływać się względem innych osób na umowę majątkową małżeńską, gdy jej zawarcie oraz rodzaj były tym osobom wiadome. W ocenie Sądu Okręgowego, skarżąca nie może w niniejszej sprawie skutecznie powoływać się na treść ww. umowy, ponieważ organ rentowy do daty wydania spornej decyzji nie został o niej powiadomiony. Stanowisko to słusznie zakwestionowała apelująca, formułując zarzut naruszenia prawa materialnego art. 29 w związku z art.26 Ordynacji podatkowej. Odnosząc się do zastosowania w niniejszej sprawie art.47¹ k.r.o. z pominięciem art.29 Ordynacji podatkowej warto odwołać się do treści uzasadnienia uchwały Sądu Najwyższego 7 sędziów z 21 kwietnia 2010r., II UZP 1/10, OSNP 2010, nr 21-22, poz.267, która przywołuje bogate i jednolite orzecznictwo odnośnie tego, że sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych nie są sprawami cywilnymi w znaczeniu materialnym i przepisy prawa cywilnego mogą być w nich stosowane wprost tylko w wypadku odesłania do nich przez normę prawa ubezpieczeń społecznych. Sąd Najwyższy wyjaśnił m.in., że „na tle art. 1 k.p.c. należy rozróżnić dwa rodzaje spraw cywilnych: sprawy cywilne w znaczeniu materialnym, tj. sprawy wynikające ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz z zakresu prawa pracy, a także sprawy cywilne w znaczeniu formalnym, tj. sprawy, które w istocie nie mają charakteru cywilnego, ale uchodzą za sprawy cywilne z tego względu, że ich rozpoznanie odbywa się według Kodeksu postępowania cywilnego bądź z mocy przepisów zawartych w tym Kodeksie. Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych uznawane są w orzecznictwie jednolicie za sprawy cywilne w znaczeniu formalnym (por. np. uzasadnienia: uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2008 r., II UZP 8/07, OSNP 2008 nr 13-14, poz. 198; wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75; uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2007 r., II UZP 4/07, OSNP 2008 nr 5-6, poz. 74, czy uchwały Sądu Najwyższego z dnia 30 lipca 2003 r., III UZP 8/03, OSNP 2003 nr 23, poz. 574). Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych nie są zatem sprawami cywilnymi w znaczeniu materialnym. Wywodzą się ze stosunku o charakterze administracyjnoprawnym i z tego względu w postępowaniu przed Zakładem Ubezpieczeń Społecznym

rozpoznawane są w trybie i na zasadach określonych przepisami prawa ubezpieczeń społecznych, a w dalszej kolejności Kodeksu postępowania administracyjnego. (...) Oznacza to, że przepisy prawa cywilnego mogą być wprost stosowane w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wyłącznie w wypadku wyraźnego odesłania do nich przez normę prawa ubezpieczeń społecznych (np. art. 84 ust. 1 i 8c, art. 85 ust. 1 ustawy o s.u.s.), co znalazło potwierdzenie w jednolitych dotychczas poglądach judykatury. W wyroku z dnia 21 października 2008 r., II UK 71/08 (LEX nr 519959) Sąd Najwyższy stwierdził wprost, że przepisy lub instytucje prawa cywilnego mogą być stosowane na gruncie ubezpieczeń społecznych tylko na podstawie wyraźnego przepisu prawa ubezpieczeń społecznych. Autonomiczność i odrębność przepisów prawa ubezpieczeń społecznych wobec przepisów prawa cywilnego sprawia, iż na gruncie stosunków ubezpieczenia społecznego dopuszcza się tylko na zasadzie wyjątku stosowanie wskazanych *expressis verbis* regulacji cywilistycznych.”

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy, trzeba wskazać, że zgodnie z art. 31 ustawy o s.u.s., do należności z tytułu składek stosuje się odpowiednio wskazane przepisy Ordynacji podatkowej, w tym m.in. art.26 i art.29 §1 i 2. Przy czym w myśl art.32 ustawy o s.u.s., do składek na Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych i Fundusz Emerytur Pomostowych oraz na ubezpieczenie zdrowotne w zakresie: ich poboru, egzekucji, wymierzania odsetek za zwłokę i dodatkowej opłaty, przepisów karnych, dokonywania zabezpieczeń na wszystkich nieruchomościach, ruchomościach i prawach zbywalnych dłużnika, odpowiedzialności osób trzecich i spadkobierców oraz stosowania ulg i umorzeń stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące składek na ubezpieczenia społeczne. Zgodnie z art. 29§1 Ordynacji podatkowej, w przypadku osób pozostających w związku małżeńskim odpowiedzialność, o której mowa w art. 26, obejmuje majątek odrębny podatnika oraz majątek wspólny podatnika i jego małżonka. W myśl art.29§ 2 pkt 1, skutki prawne ograniczenia, zniesienia, wyłączenia lub ustania wspólności majątkowej nie odnoszą się do zobowiązań podatkowych powstałych przed dniem zawarcia umowy o ograniczeniu lub wyłączeniu ustawowej wspólności majątkowej. Powołany art.26 w związku z art.31 ustawy o s.u.s. stanowi, że podatnik (w tym wypadku – płatnik) odpowiada całym swoim majątkiem za wynikające ze zobowiązań podatkowych podatki (składki). Jest to regulacja pełna i nie zawiera odesłania do zastosowanego przez Sąd Okręgowy art.47¹ k.r.o. W rezultacie Sąd pierwszej instancji błędnie pominął treść art.29 §1 i 2 pkt 1 Ordynacji podatkowej, który ma zastosowanie w niniejszej sprawie na podstawie art.31 i 32 ustawy o s.u.s.

Odnosząc się natomiast do meritum sporu, trzeba zauważyć, że na podstawie art.29§1 Ordynacji podatkowej odpowiedzialność małżonka, niebędącego płatnikiem składek, za zaległości składkowe drugiego małżonka jest w pierwszej kolejności ograniczona przedmiotowo - do majątku wspólnego jego i małżonka. Nadto obok ograniczenia przedmiotowego w myśl art.29§2 pkt 1 ustawodawca wprowadził też ograniczenie czasowe tej odpowiedzialności – skutki prawne zniesienia wspólności majątkowej nie odnoszą się do zobowiązań składkowych powstałych przed dniem zawarcia umowy o wyłączeniu (ograniczeniu) ustawowej wspólności majątkowej. A *contrario* – małżonek płatnika nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania składkowe powstałe po dniu zawarcia takiej umowy. Jeżeli zatem, co w sprawie jest poza sporem, małżonkowie z dniem 22 grudnia 2011r. umownie ustanowili w małżeństwie rozdzielność majątkową, od tej daty odwołująca się nie ponosi odpowiedzialności za zaległości składkowe małżonka. Tym samym odpowiedzialność odwołującej się winna być ograniczona zarówno przedmiotowo, jak i czasowo do majątku wspólnego małżonków oraz do okresu od daty powstania zaległości do daty zawarcia ww. umowy, tj. za okres od lipca 2009r. do 21 grudnia 2011r. W tym też zakresie apelacja podlegała uwzględnieniu i prowadziła do zmiany zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającej go decyzji organu rentowego. Natomiast dalej idące twierdzenie apelującej, że nie ponosi ona w ogóle odpowiedzialności za zobowiązania składkowe męża w związku z zawarciem w 2011r. małżeńskiej umowy majątkowej, pozostaje w sprzeczności z treścią powołanego art.29§2 pkt 1 Ordynacji podatkowej. Tym samym apelacja w zakresie zarzutów odnoszących się do okresu przed dniem 22 grudnia 2011r. nie była zasadna.

Nie można również podzielić stanowiska Sądu Okręgowego, który pominął fakt zawarcia spornej umowy małżeńskiej ujawniony na etapie postępowania sądowego, wskazując na konieczność badania legalności decyzji organu rentowego wg stanu rzeczy istniejącego w chwili jej wydania.

W kwestii orzekania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych z uwzględnieniem regulacji z art. 316 k.p.c. generalnie obowiązuje zasada, że bada się spełnienie przesłanek prawa na chwilę wydania decyzji przez organ rentowy, gdyż to on w pierwszej kolejności powinien załatwić sprawę ubezpieczonego, co wcale nie oznacza, że spełnienie warunków prawa do świadczenia dopiero po wydaniu decyzji, czyli na etapie postępowania sądowego wyklucza rozstrzygnięcie sprawy według stanu późniejszego, czyli już po wydaniu decyzji. Sytuacje mogą być bowiem różne. Sąd odwoławczy podziela pogląd, że co do zasady w postępowaniu sądowym w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych kompetencją sądu jest badanie legalności decyzji według stanu na dzień jej wydania (wyrok Sądu Najwyższego z 12 kwietnia 2012 r., II UK 235/11, LEX nr 1216853), jednak brak procesowych podstaw do uznania, że zasada ta kategorycznie wyłącza stosowanie art. 316 § 1 k.p.c. Orzecznictwo sądowe wskazuje bowiem, że odstępstwo od zasady badania legalności decyzji na dzień jej wydania jest dopuszczalne i uzasadnione w niektórych, wyjątkowych wypadkach, kiedy to np. ostatnia z przesłanek prawa do świadczenia zostanie spełniona w czasie postępowania odwoławczego przed sądem. Każdorazowo należy rozważyć, czy odstępstwo takie nie doprowadzi do wypaczenia charakteru postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych i całkowitego pozbawienia znaczenia postępowania administracyjnego poprzedzającego postępowanie sądowe (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1998 r., II UKN 555/97, OSNAPiUS 1999/5/181, wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 7 lutego 2013 r., III AUa 1079/12). W ocenie Sądu Apelacyjnego taka szczególna sytuacja zaistniała w rozpoznawanej sprawie, a odstępstwo od wskazanej zasady nie doprowadzi do wypaczenia charakteru postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń. Jak wynika bowiem z akt ZUS, odwołująca się dopiero po otrzymaniu decyzji ustalającej jej odpowiedzialność za zobowiązania składkowe małżonka miała możliwość dowiedzenia się o fakcie zaistnienia jej odpowiedzialności (jak też o wysokości zaległości i czasookresie tej odpowiedzialności). Zatem dopiero po zapoznaniu się z treścią decyzji mogła podjąć działania zmierzające do wyłączenia lub ograniczenia tej odpowiedzialności. W rezultacie pierwszą taką czynnością było odwołanie od decyzji i już w treści odwołania powołuje się na fakt zawarcia małżeńskiej umowy o rozdzieleniu majątkowej.

Mając na uwadze wszystkie powyższe rozważania na podstawie art.386§1 k.p.c. i art.477¹⁴§2 k.p.c. Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję organu rentowego w części w odniesieniu do odwołującej się, ograniczając jej odpowiedzialność za zaległości składkowe małżonka do majątku wspólnego małżonków oraz za okres od lipca 2009r. do 21 grudnia 2011r. (pkt 1 wyroku), oddalając dalej idącą apelację jako bezzasadną, na podstawie art.385 k.p.c. (pkt 2).